КОМЕТА

Дядько Тихін вовтузяться біля човна у верболозі. Скрегоче ключ у замку, як ото вітер уночі ворота відчиняє.

— Оце якби карасіну влив, — кажуть дядько,— то, мо' б, воно й попустило.

А тоді, мабуть, цеглиною по замку: дзвяк, дзвяк...

Посеред ковбані чорніють при місяці тички, мов очеретяні спичаки. Тіні від них довгими смужками лежать на воді, бо місяць ще низько. Там стоять ятері. В осоці кигикнула дика курочка, завовтузилась, подрібушила латахами.

Я сиджу собі на верболозі й гойдаюсь. Не дуже, щоб гіллячко не поламати. Сиджу і слухаю, як народжується вітер. Спочатку десь поблизу млосно затріпотіло листя на осокорі, потім той шелест перехопився на дуба, і з нього пороснули додолу жолуді, загули вільхи — волого й густо, наче вихор у мокрих після дощу раменах. І заговорив ліс ширше, гучніше. Мабуть, отак народжуються ріки, почуття, музика.

Угорі прошелестіло, а внизу, на річці, й очеретини не поворухнуло. Вода блищить, мов мед у щільниках.

Дзеленькнув ціпок об човнове днище. Гримнуло весло.

— Ну, з богом, як той казав,— гомонить дядько Тихін. Гойднулась і побігла з-під верболозів хвиля, підкотилась під місяць, колихнула його, і він зробився спочатку довгий і плесковатий, а згодом знов покруглішав.

Дядько не беруть мене з собою, бо човен старий. Натиснеш пальцем на днище — так і вгрузає.

Човен висувається з-під верболозу чорним клинцем, і на воду сповзає дядькова тінь так, що головою він аж біля латахів на тому боці річки.

А місяць пливе та й пливе угору. Чорні зазубні тіні лізуть під берег.

— Ось ми його в ятір спіймаємо,— озиваються дядько Тихін.

Це вони про місяць. Хитають повагом тичку й тягнуть. В ятері справді блищить місяць дрібненькими крапельками. А вже як увесь куль майже виринув із води, чути — бовть. І блиснуло червоним. То карась. Він — ледащо. Раз хвостом теліпне й лежить, як підсвинок у барлозі.

— Завтра ми його змаламуримо,— обіцяють дядько.

— Карасі красиві,— кажу я.

— Е, в них і м'ясо добре. Солодке.

— Дядьку, а ви сомів ловили? — питаю.

— А чого ж не ловить. Ловив. На вудочку. Зачепиш, то він гуцає, гуцає, як пеньок. Поки з дна не зірвеш... Ловив, чуєш, і сомів. А чого

ж?

Дядько веселенькі: радіють, що піймали. Раптом ще чиясь тінь чорною кладкою лягла через річку. З кручі грізно гукнуло:

— Тихоне, це ти? — То дід Юхим. Його дражнять Онайко, того що по батькові — Онанійович.

— Я, Юхиме, — смиренно якось відповідають дядько.— Чого тобі? На кручі тихо. Стежкою до села почовпло. — Дядьку, чого ви боїтесь Онайка? — питаю пошепки. А вони самі до себе:

— Бач, лякає. Навіщо лякаєш? Думаєш, боюсь?

Потім пристають до берега, викидають рибу в траву, ховають весло, сопуть і щось бурмочуть. А човен хить-хить під лозою. Ніяк вода не встоїться.

Ми повертаємось додому лісом, мимо страшного гарджамакуватого дуба — громовиці (в нього колись грім ударив і всушив), а тоді продираємось ліщиною, і мені хочеться намацати в пітьмі хоч один кім'яшок оріхів. Вони, звичайно, ще зелені,— а чогось кортить знайти... Пахне мокрою торбою, рибою і сонною кропивою.

— Чого боюсь Юхима, питаєш? — озиваються дядько Тихін.

І знову мовчать. Надряпали в кишені тютюнової потерті, сідають на пень, крутить цигарку. Торохтить сірники. Кресь — вогник. Кухвайка на пазусі блищить — засмальцьована бородою. Цигарка пихнула, зайнялась полум'ям, зашкварчали дядькові вуса.

— Тьху, проклята... — на цигарку. А до мене: — Винуватий я, прошпетився перед ним колись.

Цигарка погасла: висипалась.

Десь над урочищем тюгукнула бушля. Не спиться їй, видно: місячно...

— Ну, рушаймо. Дорогою розповім.

До села далеченько. Хати на пагорбі, мов копички при місяці. Поночі скрізь. Тільки в школі ще світиться, у директора.

— Колись ми з Юхимом товаришували, — почали дядько.— Хоч він од мене й старший, мабуть, років на сім. Парубкувати тоді — це до революції — починали рано і козакували довго. Я ще у підпарубках терся, а він уже сватався до сестри моєї, Тетяни. Юхим собою гарний був, сказать, показний. Та й Тетяна чепурненька. Було, зустрінуться на леваді, та як пообнімаються, то так наче й повмирають...

Ото як скрутно з одежею — полотна та сірячина,— а вона ж йому, чуєш, хусточки шовковенькі вишивала.

Вечорами все до нас ходив. Прилямає під вікна та й виграє на сопілці, та й виграє — сумно так, аж вимовляє:

Чорна хмара наступає, — Сестра з братом розмовляє...

Та й накликав ту хмару. Пішла якось Тетяна до річки прати, підсковзнулась, упала в. ополонку і втопилась. З того часу з Юхимом скоїлась рахуба: почав щоночі на кладовище ходити. Примоститься на горбику, вийме з-за пазухи сопілку й грає...

Жили ми в те врем'я хоч і не так як люди, ну та все ж не старцювали. Їсти було що. А він — безхатченко. У землянці нидів.

Покійний батько частенько йому казали: "Ти, Юхиме, на хату стягайся. Спроможешся — віддам Тетянку ще й клапоть землі наречу".

Він, щоправда, до роботи ласий був. І сильний. Кожуха такого носив, що паровика можна вкрити. Викопав панові Троєцькому рів під хундамент на цілі хороми. І вночі копав. Отакий!

Пан дивився-дивився, а тоді: "На тобі, Юхиме, сто рублєй і зліпи собі халабуду". А тут якраз із Тетяною таке трапилось...

Остався Юхим у землянці, а на гроші купив лоша. Чудний! Тут, значить, революція, часну собственость одбирають, а він — коня. І вже так його кохав, так доглядав, що куди твоє діло. Гриву гребінкою чеше, копитця обрізає. Тепер городянським жінкам кігті на руках так не обрізають.

Виведе, було, того коника вночі у двір (а жив він отам на бугрі, де зараз пісок беруть), сяде на дривітні та як утне на сопілці, як утне, а той коник анахтемський танцювати починає... Пісок при місяці блищить, а коник, як полум'я, грає. Недаром він його Кометою називав...

Уже ми й біля села, ідемо кутком. З хлівів пашить стійлами, у загородах сонні гуси стогнуть, а біля клубу хтось на гармошці цигикає, регіт.

— Так воно і йшлося аж до колективізації. Тоді почали записуватись у колгоспи. Люди худобу одводять. А Юхим засунув коня в комірчині і вночі вже не виходить — боїться.

Прийшли ми до нього — мене тоді в правління обрали — цілою компанією. Давай коня, кажемо.

А він — круть та до комірчини, та й розіп'явся на дверях. "Рішу,— кричить,— першого, хто підступиться.— І за вила хапається.— Я цим конем орю? — питає.— Сію? Добро нажинаю? Геть з двору!" І на мене визвірився. Ну, мене й сказило...

Біля клубу на тічку — ґвалт. Витанцьовують, духами пахне й цигарками лавошними. Харитін Тиркало, гармоніст, мабуть, п'яненький, приспівує:

Я на бочці сижу, Бочка котиться, Ніхто заміж не берьоть, Заміж хочеться...

А місячно ж — хоч нитку в голку всиляй.

Поки йшли побіля клубу і лавки, дядько Тихін мовчали. А як повернули у вуличку, вже до хати, повели далі.

— Воно якби мені той розум, що зараз, то, може б, я такого й не зробив. А тоді... Приходжу до Юхима отак через тиждень та й кажу: "Дай мені коника на Човнову з'їздить". А сам не знаю, куди й очі подіти. Він зразу був забаскалився, не повірив, що, значить, на

Човнову. Ну, я таки його вкоськав. І Тетяну згадав, і парубоцтво наше... Дав. А я на коня та в колгосп, та й поставив у конюшню. Виходить, позаздрив циган старцеві, що в нього торба нова... Ото таке.

Ми вбрели у грядки. Запахло баклажанячим огудинням. — У хліві спатимемо? — питають дядько.

Йдемо до хліва. Дядько засвічують каганчика, а я деруся на сіно аж під крокви. Крізь шпарку, проточену горобцями, місяць проткнув сріблясту скалочку, в моєму кутку пахне влежаними яблуками і огірками — то мама вечерю поклала.

Дядько заходжується чистити рибу, а я лежу з заплющеними очима, і бачу місячне сяйво на Онайковому бугрі, і чую, як дзуремить сопілка і вицокують жеребчикові копитця, а сам він гоготить, мов полум'я, мов справжня комета...

А дядько хай так і знають: завтра я з ними по рибу не піду.